

Mahmut SARIKAYA

KALANLAR
ARAZI AYIRDILAR

Bir Batı Azerbaycan Romanı:
ARAZI'Y AYIRDILAR

Hasan
Kallımcı

Bir Batı Azerbaycan Romanı: Kalanlar - Araz'ı Ayırdılar

Hasan Kallimci

Ülkemizde, bir **Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti** bilinir bir de Azerbaycan'dan koparılarak Aras'ın güneyinde İran hudutları içinde bırakılan **Güney Azerbaycan**... Kırk milyona yakın Türk'ün yaşadığı İran'da "Traktör Futbol Takımı" meşhurdur. Taraftarları, stadı "**Ne mutlu Türk'üm diyene!**" ve "**Bütöv (Bütün) Azerbaycan!**" diye inletirler. Bugünlerde bir de Türk Dili ve Edebiyatı Profesörü Mahmut Sarıkaya'nın **Kalanlar - Araz'ı Ayırdılar** adlı romanından **Batı Azerbaycan'ı** öğrendik / öğreniyoruz. Batı Azerbaycan da Azerbaycan'dan koparılarak Ermeni işgalinde kalan toprakların adıdır. Artık, "Bütöv Azerbaycan!" derken Batı Azerbaycan'ı da unutmuyacağız, unutturmayacağız.

Kalanlar - Araz'ı Ayırdılar adlı roman, 2025 Emine İşinsu Roman yarışmasında özel ödül alan üç eserden biridir. Töre - Devlet Yayınları tarafından 2025 yılında basılmıştır. Yazarı, Prof. Dr. Mahmut Sarıkaya, "Erivanlılar" olarak bilinen Batı Azerbaycan Türklerinin torunudur. Kars'ın Akyaka köyünde doğmuştur. Sarıkaya'nın bu eseri, Batı Azerbaycan'ı anlatması bakımından ilk olma özelliğine sahiptir. Yazar, Türk Dünyası'nda yazılmamış bir konuyu işleyerek insanımızı bilgilendirmeyi amaçlamıştır.

Kısmen de olsa bilgilenmeye devam edelim:

Bu kitabı okuyunca Ermenistan Devleti'nin nasıl kurulduğunu görüyoruz. Rusya, Çarlık döneminden Bolşeviklik dönemine geçmektedir. Osmanlı İmparatorluğu dağılmış, parçalanmıştır. Çanakkale Savaşı yaşanmıştır. Türk, Balkanlar'da Anadolu'da ve Suriye Cephesi'nde ölüm kalım savaşı vermektedir; Mehmetçik her yere yetişememekte veya yetişmeye çalışmaktadır. Zeynep Hanlarova'nın dediği gibi; "Türklerin at bakıcıları, hizmetçileri Ermeniler" bu fırsatı iyi değerlendirirler. Arkalarına Rus ordusunu alarak Revan ve çevresindeki ve güneydeki yüzlerce köyde yaşayan on binlerce kardeşimizi soykırım denebilecek vahşilikte katlederek, zulmederek göçe zorlarlar. Kimi Türkiye'ye yakın köylere ve Kars'ın köylere göçer; kimi Azerbaycan içlerine, Gümrü'ye, İran'a gider. Batı Azerbaycan'da "kaçhakaç" yılları yaşanır. İnsanlar evlerini, arazilerini, eşyalarını, sığır ve koyun sürülerini bırakarak kaçarlar. Ermeniler zulmü planlı, bölgelerde görevlendirdikleri üçlü çetelerle yaparlar. Ağbaba bölgesinde görevli Ermeni çetesi: Yediyar Torosyan, Aram Harutyanyan ve Şin Hayrapetyan üçlüsüdür. Boşalan köylere Ermeniler yerleştirilir ve yönetimde yetkili kılınırlar. "Çürüksüz koz olmaz." demiş atalarımız. Özellikle kolhozlarda yetkili kılınan, insanımızın iti kopuğu da zulümde Ermeni'yi geçer. Kısacası bu romanda, o yıllarda bugünkü Ermenistan'ın kurulma hazırlığının yapıldığını görürüz.

İrevanlılar sülalesinden Abbasali ve onun eniştesi Şeref kitabın baş kahramanlarıdır. Yaşananlar, bu iki kahraman üzerinden anlatılmıştır. İlk sayfalarda tanıtılan Abbasali, yardıma gelen Kazım Karabekir komutasındaki Türk Ordusuna katılmış, 59. Alay'ın bayraktarlığını yapmıştır. Okuyan, yazan ve derin din bilgisine sahip bir kişidir. Anlaşma yaparak çekilen Türk ordusu ile birlikte Türkiye'ye göç eder. Eserde daha sonra Şeref ve onun Ermenilere karşı verdiği mücadele öne çıkar. Romanın bu bölümünde Şeref'in yaşadığı sürgünler ve topraklarında tutunma mücadelesi anlatılır. Son sayfalarda Abbasali ile tekrar karşılaşırız. Kendisi de bir şair olan Şeref bir dördlüğünde şöyle der:

Türk deyenin dil, dilçeyin keserler

Hak deyenin boğazından asrlar.

Er yiğidi düz (doğru) Sibir'e basarlar

Gören harda (nerede) böyle divan dere var?

Bu eserde, Batı Azerbaycan'daki Türk köylerinin adları tek tek verilmiştir. Türkiye'ye göçenlerin hangi köylerden gelerek Kars'ın hangi köylerine yerleştikleri de belirtilmiştir. Bu bilgileri okurken sayfaların her biri -adeta- tapu defterinin sayfalarına dönüşür. İşte Ermenilerin zulümle, cinayetler işleyerek elimizde aldıkları yüzlerce köyden bazıları: Sutanabat, Musduklu, Goncalı, İbiş, Karabulak, Güllübulak, Hozu, Çivinli, Güllüce, Ellerkend, Balıklı, Öksüz, Göllü, Karanamaz, Tepeköy, İlanlı, Düzkend, Şištepe, Ördekli, Seldağlan, Kızılkise, Bahcalı, Sınık, Hançalı... Yazar Mahmut Sarıkaya, Denizli'deki imza gününe geldiğinde "Bugün Kars çevresinde yaşayan Ağbaba ve Akbaba soyadlılar Batı Azerbaycan'dan kaçarak gelen Türklerin torunlarıdır." demiştir.

Yazar, bu eserini yazarken akademisyenliğini kullanmıştır. Batı Azerbaycan'la ilgili derlemeleri eseri daha da değerli kılmıştır. Bizi, o yıllarda Batı Azerbaycan'da yaşayan Âşık Nesib, Âşık Şenlik, Âşık Heydar, Âşık Garip Hasan Şair Müşfik ile ve onların şiirleriyle tanıştırır. Destanlarımızın kahramanlarından Tepegöz, Ağbaba'da "Kellegöz" adıyla; Özbek Türklerinin "Erali Şirali" destanı da "Zülal Şah ile İrbaham Şah" adıyla karşımıza çıkarır. Ağbaba çevresine Ovşar Beyi'nden bahsederken o topraklarda Avşarların da yaşadığı bilgisini de verir.

Bir "belge roman" özelliğini taşıyan KALANLAR - ARAZI AYIRDILAR'ı okurken altlarını çizdiğim, dilimiz ve kültürümüzle ilgili birkaç satır:

Eşek yarpuzları / Konursu kokmak / At yedi günde, it yediğinde / Bostan Yeşilken sahibi cömert olur.
/ Sırrın en küçüğü bir deve yükü gibidir. / Ciğeri yanasıca / Bardan bardan yağan kar. / Aş taşınca
çömçenin bahası sorulmaz / Yol soranda da güzel yüzlü olandan sor.

Koyunlara verilen adlar: Karagöz Koç, Göy Şişek, Büyük Anaç, Kelin Koyun, Gevik Koyun, Gevik Şişek, Kere Koyun, Ala Koyun, Küre Koyun... Koyun sürülerine damgalar vurulması...

Aynalı Güreş: Toyda yapılan güreşte pehlivanların dizlerine ayna bağlanması. Dizini yere değdirenin yenik sayıldığı...

İşte bir sayısmaca: Handa, Hunda? Keçe küllah, Allah bilir. Bunda...

Yazar, KALANLAR - ARAZI AYIRDILAR'da ağırlıklı olarak Batı Azerbaycan'da kalanları anlatmıştır. Daha sonra bu kitabın 2. cildi olma özelliğini taşıyan bir eser daha yazarak Türkiye'ye göçenlerin yaşadıklarını da GİDENLER - ARPAÇAYI AŞTI TAŞTI adıyla romanlaştırmıştır. Bu kitabın da basılarak okurlarıyla buluşması gerektiğini düşünüyor; Âşık Garip Hasan'ın, kaçkakaç günlerini anlatan şiiriyle bu yazımı sonlandırıyorum.

Görmeyeydi kör olaydı gözlerim

Yolda izde meyyide (cesede) bak leşe bak

Çoluk çocuk kan seline boğulmuş

Kesik başa, kesik ele, döşe (memeye) bak

Viran kalmış Ağbaba'nın köyleri

Öldürölmüş ağaları beyleri

Yetimlerin göğre çıkar vayları

Yüreklerle perçinlenen (kalpleri dağlayan) şişe bak

Kâfir olan burun kesip, göz delmiş

Halk üzölmüş, niye böyle incelmiş (zayıflamış)

Ermeni de kan sömürüp dincelmiş

Urus ile birleşmiştir, işe bak

Nerde kalmış Türk'ün eri yiğidi

Yandırmışlar kocaları seyyidi

Aman Allah itler yeyir meyyidi

Gizlice defnetmek için insana / kişiye bak.